

POSUDEK

oponentky na bakalářskou práci

Jméno a příjmení: Radka Havlová

Téma práce: Rozvoj psychosociálních dovedností u mimořádně intelektově nadaných dětí na prvním stupni základních škol

Autorka, Radka Havlová se ve své bakalářské práci zaměřila na problematiku mimořádně nadaných žáků z hlediska jejich sociálních dovedností, které projevují ve školní interakci se spolužáky a pedagogy. Je zapotřebí uvést, že se jedná bezesporu o téma společensky vysoce aktuální.

Bakalářská práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část sestává ze tří hlavních kapitol zaměřujících se na mimořádné nadání u dětí, na vývojová specifika u dětí mladšího školního věku a na specifika pedagogické práce s těmito dětmi ve školním prostředí. Autorka si v úvodu zvolila za cíl „*identifikovat základní psychosociální a emoční problémy, s nimiž se potýkají mimořádně nadané děti na prvním stupni základních škol*“, který následně ve výzkumu konkretizuje prostřednictvím dvou výzkumných otázek: (1) „*Jaká jsou psychosociální specifika, s nimiž se potýkají mimořádně intelektově nadané děti na prvním stupni základní školy?*“; (2) „*Je si učitelka 5. třídy vědoma psychosociálních specifík mimořádně intelektově nadaných dětí, jakým způsobem s těmito specifiky ve třídě pracuje a jak rozvíjí základní psychosociální dovednosti mimořádně intelektově nadaných dětí?*“

Autorka předkládá řadu výčtů specifík zvláště nadaných žáků. Nabízí se nicméně otázka, zda tato specifika nepřinášejí až příliš schematický (a autorkou automaticky přijímaný) pohled na danou skupinu žáků. – I vzhledem k tomu, že specifičnosti nejrůznějších nadání implikují značnou rozmanitost, podobně jako bývají rozmanité osobnostní konfigurace jakéhokoli dítěte (viz např. velmi schematická tabulka 3 na s. 22 aj.).

V textu se vyskytuje poměrně malá koncentrace odkazů na použité informační zdroje. Na některých místech odkazy bohužel zcela chybí a není zřejmé, odkud autorka čerpala (např. od posledního odstavce na s. 11 až do poloviny textu na s. 13, nebo poslední dvě strany kapitoly 2.2; bez jakéhokoli citačního odkazu je také celá kap. 3.2). Text v daném případě působí jako soupis vlastních autorčiných poznatků. Tento přístup překračuje pravidla citování odborných textů, k nimž patří požadavek citovat všechny informace, které nejsou vlastními právě vyzkoumanými zjištěními či explicitně formulovanými názory autora textu (viz Česká citační norma ISO 690).

Není také zřejmé, z jakého vývojového členění autorka převzala informaci, že mladší školní věk zahrnuje období mezi 6. a 11. rokem, které autorka označuje jako prepubertu (s. 17), protože v uvedeném odstavci absentuje citační odkaz. Pokud by vycházela ze zdroje Vágnerové, kterou cituje o několik řádků níže, byl by tento údaj chybný, protože v daném zdroji je toto období děleno na mladší školní věk, odpovídající přibližně prvním dvěma ročníkům ZŠ, a střední školní věk, zahrnující přibližně 3. až 5. ročník. V zahraniční literatuře se nicméně období od

zahájení školní docházky do nástupu adolescence někdy označuje také jako tzv. střední dětství, ne však jako mladší školní věk. Popis kognitivních specifíků dětí mladšího školního věku (konkrétně jde o koncepci J. Piageta) je tedy ne zcela přiléhavý s ohledem na to, že autorka se ve výzkumné části zaměřuje na 10-11leté žáky 5. ročníků. Zároveň zde však absentuje popis sociálního a emočního vývoje dětí sledovaného věku, který by korespondoval s výzkumným cílem. Z vývojově psychologického hlediska je pak diskutabilní, zda se má po dětech na začátku školní docházky požadovat, aby „uměly pracovat se svými emocemi“ (s. 22). Označení tzv. *měkkých dovedností*, které autorka opakovaně zmiňuje, je termínem vztahujícím se spíše do kategorie vzdělávání dospělých. U dětí školního věku by bylo vhodnější využít některé z již existujících konceptů, používaných pro tuto věkovou kategorii (např. *sociálně emoční dovednosti*). Poněkud schematicky působí také striktní používání ženského rodu u pedagogických pracovníků (učitelka, asistentka).

Bakalářská práce má poměrně dobrou jazykovou a stylistickou úroveň a čerpá z dostatečného množství informačních zdrojů.

K informaci o tom, že by mimořádně nadané děti měly být považované za žáky se specifickými vzdělávacími potřebami (s. 13), je třeba uvést, že do skupiny žáků s SVP legislativně již poměrně dlouho patří a jsou-li takto diagnostikovány v PPP, je škola ze zákona povinná vzdělávat je podle doporučení formulovaných v IVP.

Těžiště předložené práce je především v její výzkumné části, v níž autorka provedla vícečetnou kazuistickou studii pěti výrazně nadaných žáků navštěvujících 5. ročník ZŠ a ke sběru dat využila kombinaci několika výzkumných metod (rozhovory s žáky, rodiči, pedagogy, zúčastněné pozorování). Autorka zmiňuje využití záznamových archů, v textu práce ani v přílohách však tento nástroj neuvádí. Chybí také popis metody analýzy dat (autorka zde uvádí pouze to, že si v přepsaném slovním materiálu podtrhávala relevantní sekvence). Oceňuji však důraz na etické hledisko provedení výzkumu, jemuž autorka věnovala pozornost v samostatné kapitole. Za velmi přínosné považuji také zařazení shrnující části výzkumu.

Některá specifika, popisovaná v odborné literatuře týkající se dětí s výrazným nadáním, však byla ve výzkumu zaznamenána spíše v situačním kontextu: např. preference soutěživých aktivit pouze za předpokladu, že v nich byli úspěšnější než jejich spolužáci (tj. žákům šlo, jak se zdá, spíše o motiv dosažení úspěchu než o „potřebu soutěžit“). Osobně považuji za jedno z nejzajímavějších zjištění neochotu většiny oslovených žáků na sobě něco měnit v sociální oblasti a rozvíjet se v sociálních dovednostech. Je otázkou, do jaké míry tato neochota souvisí s tím, že právě tato oblast je tou, v níž nad ostatními spolužáky tyto žáci nijak nevynikají. V diskusní části autorka porovnává nálezy s již dříve výzkumně zachycenými poznatky v publikacích. Standardním postupem by však bylo, kdyby se poznatky z diskutovaných statí objevily již v relevantních kapitolách teoretické části.

Oceňuji také zahrnutí výzkumných limitů, zejména genderových specifíků mimořádně nadaných dětí. Na druhou stranu je však třeba upozornit na to, že jediná dívka ve zkoumaném souboru byla zároveň vystavena ze strany matky diametrálně jinému výchovnému působení se zcela jinými výchovnými cíli než všichni oslovení chlapci (oproti nim byla matkou vedena k všestrannějšímu rozvoji, nikoli k akcentaci svého nadání, zatímco chlapci byli rodinou podporováni všemožnými způsoby v maximálním rozvoji svých nadprůměrných schopností a na

druhé straně de facto k bagatelizaci významu těch vlastností, v nichž se od svých spolužáků nelišili nebo za nimi dokonce zaostávali). Zdá se tedy, že mnohé z popisovaných psychosociálních specifik výrazně nadaných žáků korespondují především s výchovným stylem v rodinách, zaměřeným na výkonnost v hlavních předmětech v kontrastu s nízkou podporou rozvoje sociálních dovedností, prosociality, empatie k odlišným spolužákům a kooperativními dovednostmi.

V souvislosti se zachyceným výchovným kontextem se tedy nabízí otázka, zda, resp. do jaké míry jsou osobnostní specifika vysoce nadaných žáků přímo spojená s jejich nadáním a do jaké míry jsou důsledkem de facto jednostranné, výkonově orientované výchovy. Další otázkou je, zda autorka nachází z hlediska zachycených osobnostních rysů oslovených výrazně nadaných chlapců nějaká vývojově psychologická rizika pro jejich formování osobnosti? A pokud ano, má být cílem školy, aby se těmto žákům (resp. cílům jejich rodičů) přizpůsobovala, jak autorka zmiňuje v závěru své práce?

Závěr: Teoretickou část předložené bakalářské práce lze hodnotit jako podprůměrnou. Nedostatkem je nepřilíh dostatečně práce s informačními zdroji i jejich volba, která se stala následně limitující i pro samotný obsah kapitol. Za nedostatečně zpracované lze pokládat kapitoly vztahující se k psychologickým aspektům vysoce nadaných dětí (především v oblasti vývojové psychologie). Autorka také prokázala poměrně malou schopnost vzájemného propojení poznatků z oblasti pedagogiky a psychologie, které by jí napomohlo komplexněji a v širším kontextu interpretovat výzkumné nálezy. Naopak výzkumná část, prezentující vícečetnou případovou studii, je zpracována s dostatečnou důkladností. Autorka využila širší spektrum informačních zdrojů a získala komplexnější materiál týkající se osobnostních a motivačních specifik výrazně nadaných žáků. Touto cestou nashromáždila mnoho cenných poznatků, které by v případě komplexnější interpretace bylo možné využít při práci s uvedenou skupinou žáků.

Vzhledem k uvedenému navrhuji hodnocení předložené práce v rozmezí **“dobře - velmi dobře”**.

Doc. Mgr. Pavlína Janošová, Ph.D.

V Praze dne 26. 5. 2023